

Innovationsplattformen
Västra Götalandsregionen
2026 maj

Inhämtande av patientperspektiv i innovationsprojekt

I de innovationsprojekt där patienter har identifierats som intressenter som berörs eller påverkas av projektet bör patientrepresentanter involveras i arbetet. Idealt involveras berörda intressenter i samtliga faser av innovationsprojektet, från behovsanalys till implementering av lösning men av praktiska skäl kan det ibland vara nödvändigt att avgränsa involveringen till specifika delar i projektet. Exempel på aktiviteter för att inhämta patientperspektiv är; intervjuer, workshops, fokusgrupper, patientresa, användartester.

Innan patientperspektiv inhämtas är det viktigt att kontrollera att det finns juridiskt stöd för detta och noga fundera över tillvägagångssätt och upplägg. Innan patientinvolvering behöver projektgruppen göra en etisk bedömning av vilka risker som kan uppstå för deltagarna, både fysiskt och psykiskt, samt väga dessa mot den förväntade nyttan med projektet. Urval, rekrytering och metod bör noga vägas utifrån den etiska bedömningen. Syftet med detta dokument är att underlätta att göra rätt genom att sammanfatta information som rör inhämtande av patientperspektiv i innovationsprojekt.

Syfte och nytta med patientinvolvering

Patientinvolvering i innovationsprojekt är inte bara en etisk princip, det är en förutsättning för att utveckla vårdlösningar som är relevanta, hållbara och förankrade i verkliga behov. Enligt hälso- och sjukvårdslagen (HSL) ska vården utformas så att den tillgodoser patientens behov av trygghet, kontinuitet och

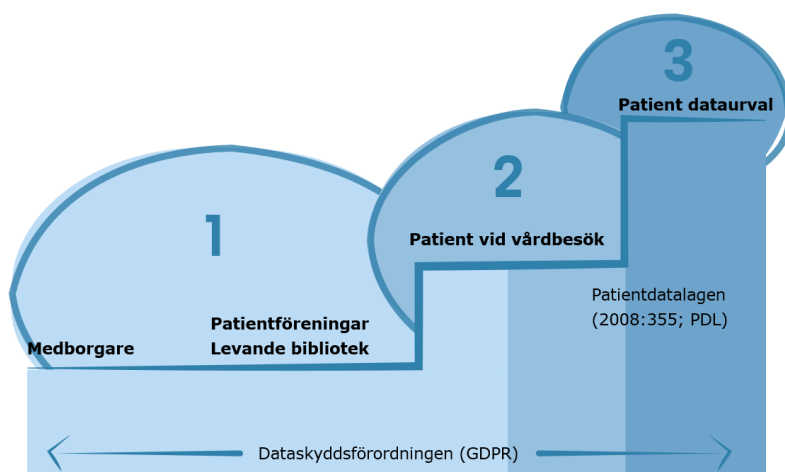
medbestämmande.¹ Genom att involvera patienter som medskapare i innovationsarbete stärks deras rätt till delaktighet och självbestämmande.

EUPATI (European Patients' Academy on Therapeutic Innovation) framhåller att patienter har unik erfarenhet av att leva med sjukdom, vilket ger insikter som forskare och utvecklare annars riskerar att missa. Patientmedverkan förbättrar projektets relevans och leder till lösningar som är bättre anpassade till användarnas behov, vilket i sin tur sparar tid, resurser och ökar chansen till lyckad implementering.²

Vetenskapsrådet och Statens beredning för medicinsk och social utvärdering betonar att patientinvolvering bidrar till ökad kvalitet, transparens och etisk legitimitet i utvecklingsarbetet.³ Det stärker förtroendet för vårdssystemet och skapar en mer jämlik och personcentrerad vård. Dessutom främjar det innovationer som är mer träffsäkra, kostnadseffektiva och socialt hållbara.⁴

Få koll på det juridiska innan ni kör i gång

Innan patientperspektiv inhämtas är det viktigt att kontrollera att det finns juridiskt stöd för detta. För att underlätta detta resonemang kan nedan trappmodell vara till hjälp. En viktig utgångspunkt att se till det specifika innovationsprojektets behov och inte ta fler steg i trappan än vad som är nödvändigt för att möta behoven. För att säkerställa förståelsen för de juridiska förutsättningarna bör följande [dokument](#) gås igenom.

¹ Hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), 5 kap. § 1 – om patientens rätt till delaktighet och trygghet

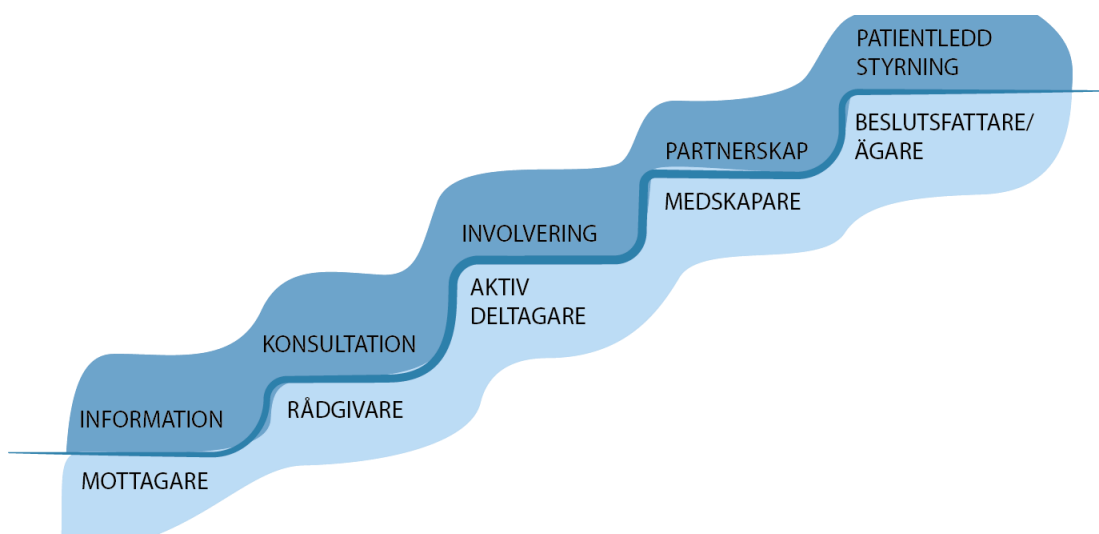
² EUPATI – European Patients' Academy on Therapeutic Innovation, www.eupati.eu

³ Samverkan 2.0 – rapport om patient- och närståendesamverkan i forskning och vård, Biobank Sverige m.fl. (2023) [\[biobanksverige.se\]](https://biobanksverige.se)

⁴ HSVN – Samverkan hälso- och sjukvård för patienten, [\[hsvn.se\]](https://hsvn.se)

Olika nivåer av involvering

Involvering är inte ett "allt eller inget"-fenomen, utan något som kan se väldigt olika ut beroende på hur mycket inflytande, ansvar och makt patienter får. Vilken grad av involvering och inflytande som lämpar sig bäst beror på projektets syfte, tidsram och övriga förutsättningar. Det handlar alltså inte om att "ju högre nivå desto bättre", utan om att välja en nivå som verkligen stödjer det projektet vill åstadkomma. När nivån är tydlig minskas risken för symboliskt deltagande och förväntningarna blir klara för alla parter, patienternas tid tas på allvar och ni får en mer meningsfull och effektiv involvering i projektet.

Figur 1. Patientinvolvering kan ske med olika grad av inflytande. Grad av inflytande från låg till hög; information (patient som mottagare av information), konsultation (patient som rådgivande), involvering (patient som aktiv deltagare), partnerskap (patient som medskapare) samt patientledd styrning (patient som beslutsfattare/ägare).

Olika sätt att involvera

Det finns en uppsjö av metoder för att involvera patienter i innovationsprojekt. Mer detaljerade exempel på flertalet av dessa metoder finns kopplat till VGR:s innovationsprocess under ["Metoder och mallar"](#). Nedan presenteras ett axplock. För fler tips och inspiration delar Innovationsplattformens tjänstedesigners gärna med sig av sin kunskap.

Enskilda intervjuer

Djupintervjuer underlättar förståelsen för patienters upplevelser, behov, känslor och barriärer. De kan genomföras fysiskt, digitalt eller via telefon. Semi-strukturerade frågor ger bäst insikter.

Observationer i verklig miljö

Skuggning av patienter i deras vardag eller vid interaktion med vården. Exempel: reception, väntrum, övergångar, digitala flöden. Synliggör samspel som sällan framgår av till exempel intervjuer eller enkäter.

Dagboksstudier / reflektionsloggar

Patienter dokumenterar sin vardag under en period. Kan vara genom text, foto eller ljud. Bra för att synliggöra behov som inte uttrycks i till exempel intervjuer.

Patientresor (Patient Journey Mapping)

Kan genomföras som gruppaktivitet eller individuellt. Patienter beskriver steg-för-steg hur de upplever en process, identifierar smärtpunkter och möjligheter.

Co-designworkshops

Patienter samarbetar med vårdpersonal och projektteam för att skapa en gemensam behovskarta eller lösningsförslag.

Användartester

Patienter testar en prototyp, scenario, flödesskisser eller klickbara mockups och ger feedback. "Think aloud" är en enkel metod. Om två lösningsförslag ska jämföras med varandra kan A/B-testning genomföras.

INFÖR

Hur hittar vi rätt patienter?

Att planera rekrytering av patienter är viktigt både för att få ett lämpligt urval av respondenter och för att säkerställa att patientrepresentanter deltar av egen fri vilja. Inför urval och rekrytering av patienter bör projektgruppen tydliggöra syftet med involveringen samt överväga hur involveringen ska gå till. Dessa aspekter påverkar vilket urval som är mest lämpligt och hur rekryteringen bör ske.

Säkerställ att hela målgruppen täcks in

Fundera över målgrupp, är den homogen eller finns det subgrupper som bör representeras? Rekrytera patienter som speglar hela målgruppen för att inte missa viktiga perspektiv. Sträva efter ett inkluderande urval och undvik att vissa grupper systematiskt exkluderas, exempelvis äldre, personer med funktionsnedsättning eller minoritetsgrupper.

Välj rekryteringssätt utifrån syfte, behov och frågeställningar

I frågor av mer allmän karaktär kan projektgruppen vända sig till ett bredare urval såsom medborgare eller intresse- eller patientorganisationer medan vissa frågor kräver involvering av patienter från specifik klinik, för detta krävs stöd i patientdatalagen (2008:355; PDL) och verksamhetschefens godkännande (mer information [här](#)). Rekrytering kan ske exempelvis via annonsering i sociala medier, affischering i väntrum, [Levande bibliotek](#), föreningar eller i de fall det bedöms

nödvändigt och lämpligt genom att behandlande vårdpersonal delar ut information i samband med vårdbesök.

Beakta patientens beroendeställning till vården och frivilligt deltagande

Patienten bör ges möjlighet att i lugn och ro fatta beslut om denne vill delta eller inte. Förbered skriftlig information om projektet, tilltänkt upplägg för involveringen och vilka som kommer delta. Låt därefter patienten själv ta kontakt med er om hen vill delta. Det behöver tydligt framgå att deltagandet, eller valet att inte delta, inte påverkar nuvarande eller framtida vård för patienten.

Säker hantering av patientuppgifter och känslig information

Innan rekrytering påbörjas bör det säkerställas att lagring och hantering av personuppgifter samt känslig information sker på ett säkert sätt, [läs mer här](#). Uppgifter bör behandlas i anonymiserad form och endast redovisas på gruppnivå, utan möjlighet att identifiera enskilda deltagare. Inga personuppgifter sparas och allt arbetsmaterial förstörs när uppgiften har slutförts.

INFÖR

Hur ska vi tänka kring upplägg?

Val av upplägg för involveringen har stor påverkan på hur patientrepresentanternas upplevelse blir. Nedan presenteras några generella råd för vad som kan vara bra att tänka på, oberoende av metodval, när patienter ska involveras.

Delge patienten information om upplägg i förväg

Genom att delge patientrepresentanten information om tilltänkt upplägg för involveringen i förväg kan deltagaren bättre förbereda sig och ta ställning till om det finns delar eller frågor som denne inte vill delta vid eller besvara. Det kan också underlätta för patientrepresentanten att komma ihåg de händelser som har uppstått under kontakten med vården och vid behov kontrollera tidpunkter för vårdbesök eller andra detaljer som kan vara av värde.

Samla in skriftligt samtycke till deltagande

Patientrepresentanterna ska få skriftlig information om hur personuppgifter kommer att hanteras och att de lämnar skriftligt samtycke till att delta. I informationen bör det framgå att patienten själv kan välja vilka delar av projektet hen vill delta i, samt vilka frågor hen vill besvara. Det är viktigt att patientrepresentantens gränser respekteras och att deltagandet sker på individens egna villkor, med möjlighet att avstå från vissa moment utan att behöva motivera varför. Deltagandet är helt frivilligt och kan när som helst avbrytas utan uppgiven anledning. Mall för samtycke i innovationsprojekt finns [här](#).

Vilka ska vara med?

I vissa fall finns det ett värde i att föra samman tvärprofessionella perspektiv, till exempel genom samskapande workshops där patientrepresentanter, vårdpersonal

och andra kompetenser gemensamt arbetar och/eller besvarar frågeställningar. För att det ska bli bra behöver gruppsammansättningen göras så att samtliga deltagare har goda möjligheter att bidra med sina perspektiv. En jämn fördelning mellan olika målgrupper är önskvärt. Samtliga deltagare bör få samma information inför tillfället för att minimera informationsövertag och skev maktfördelning. Det ska inför tillfället tydligt framgått för deltagarna vilka som kommer delta och deras olika roller. Vid patientintervjuer är det lämpligt att endast en eller två personer ur projektgruppen deltar, detta för att inte skapa en maktobalans i rummet.

Välj plats för involveringen med omsorg

Val av plats för aktiviteten kan påverka patientrepresentantens trygghet. Inför ett möte bör därför patientrepresentantens önskemål om tid och plats för mötet beaktas så långt det är möjligt. För de fall en patientrepresentant framför önskemål om att ses utanför VGR:s lokaler och/eller utanför ordinarie arbetstid får projektgrupp och uppdragsgivaren i samråd med chef göra en bedömning huruvida önskemålet kan mötas, med hänsyn till bl.a. medarbetarens arbetsmiljö och säkerhet.

Ge utrymme för pauser!

Cirka 45 minuter är lämpligt att arbeta fokuserat innan paus. Om frågorna är omfattande kan det vara bra att dela upp involveringen på flera tillfällen. Detta möjliggör också en iterativ process där frågeställningar successivt kan anpassas efter de genererade insikterna.

Överväg medierande objekt och visualiseringar som stöd i involveringen

Medierande objekt och visualiseringar kan vara kraftfulla stöd för patienter i involverande aktiviteter. Ett medierande objekt är ett fysiskt eller visuellt hjälpmedel, t.ex. en prototyp, bild, processkarta, modell, skiss eller konkret föremål, som hjälper deltagarna att tänka, diskutera och uttrycka sina erfarenheter. Genom att patienter får reagera på något som går att se eller ta på, blir det lättare att prata om sådant som annars kan kännas abstrakt eller svårt att formulera i ord. Visualiseringar skapar också en gemensam referensram mellan deltagare och projektgrupp, minskar risken för missförstånd och gör samtalen mer jämlika.

Figur 2. Exempel på medierande objekt

UNDER

Att tänka på vid genomförandet

Skapa ett tryggt sammanhang

Att skapa ett tryggt rum för patientinvolvering handlar om att projektgruppen aktivt formar både strukturen och stämningen i mötet. Inledningsvis bör syftet, ramarna och vad deltagarnas medverkan ska leda till tydligt presenteras, så att förväntningarna klagörs redan från början. Det bör även tydliggöras vilka som befinner sig i rummet och deras olika roller, exempelvis om någon närvarar som observatör eller vem som faciliterar och leder mötet. Gemensamma spelregler bör sättas tidigt, till exempel att alla röster är lika viktiga, att pauser är tillåtna och att allt som delas behandlas med respekt och konfidentialitet.

Under samtalet behöver projektgruppen ta ansvar för att fördela ordet, ställa öppna frågor och aktivt bjuda in tystare deltagare utan att sätta press. Maktbalanser bör uppmärksammas: fackspråk bör undvikas, oklarheter bör uppmärksammas och tid för eftertanke bör ges. Avslutningsvis bör det som framkommit sammanfattas och nästa steg förklaras tydligt, så att alla lämnar rummet med en upplevelse av att deras bidrag har tagits på allvar och kommer att göra skillnad.

Separera behandling och medicinska råd från involveringen

För att inte skapa maktobalans eller förstärka beroendeställningen till vården är det viktigt att inga medicinska råd ges under involveringen. Det kan vara klokt att på förhand bestämma hur eventuella medicinska frågor ska hanteras, exempelvis via hänvisning till klinik eller om det bedöms nödvändig möjlighet till uppföljande kontakt med vårdpersonal i anslutning till involveringstillfället. Av samma anledning bör inte patientperspektiv inhämtas i samband med ett vårdmöte.

Rapportera misstanke om vårdskada

Medarbetare inom hälso- och sjukvården är skyldiga att rapportera eventuell vårdskada (skada eller risk för skada som inträffat i vården som kunde undvikits), varför det i allt arbete som involverar patienter behöver finnas en beredskap för att identifiera och omhänderta sådan information. Avvikelse rapporteras i avvikelshanteringssystemet MedControl PRO.

Hantera klagomål på rätt sätt

Vid patientinvolvering kan det hända att patienter uttrycker missnöje av olika slag, varvid de bör informeras om var de kan vända sig med sina synpunkter och klagomål. Klagomål lämnas av patienten själv i första hand till vårdgivaren och i andra hand till Patientnämnden.

EFTER

Att tänka på efter att patienter involverats

Tydliggör projektets nästa steg och delge patienten resultatet

Klargör hur resultatet kommer att omhändertas efter avslutad insats och vad som är projektets nästa steg. När materialet bearbetats och anonymiserats kan projektet med fördel dela de insikter och resultat som involveringen gett med patienten. Det blir ett naturligt sätt för patienten att vid behov komplettera resultatet och visar att insatsen resulterat i något konkret.

Ge patientrepresentanterna ersättning för sin tid

För insatser som överstiger två timmar kan och bör ekonomisk ersättning betalas ut till deltagande patient. Det kan vara fråga om ett tillfälle eller flera kortare tillfällen som tillsammans blir uppgår till mer än två timmars mötestid, men i tiden kan också, efter överenskommelse, inkludera förberedelse- eller arbetstid inför och/eller mellan möten. Även reseersättning kan betalas ut och i dessa fall behöver kvitton bifogas. Ersättning ges inte för person som är anställd, eller har uppdrag med ersättning, i en brukar-, patient- eller närståendeorganisation, och som utför uppdraget inom ramen för sin tjänst/uppdrag. Mer information kring ersättning till patient finns [här](#).

Sekretess och tystnadsplikt gäller även efter avslutat projekt

Efter att projektet avslutats så gäller sedvanliga sekretessregler och tystnadsplikt. När ett projekt avslutats ska personuppgifter gallras/raderas. Detsamma gäller för personuppgifter och arbetsmaterial under projektets gång om de inte längre behövs.

Vill ni ha stöttning?

Innovationsplattformen har tjänstedesigners med gedigen kunskap kring hur intressenter kan involveras i innovationsprojekt på ett hållbart, effektivt och strukturerat sätt. De finns tillgängliga för råd och stöttning men kan även bidra med praktisk hjälp i planering och genomförande av ett projekt.

Kontakt fås via Innovationsplattformens funktionsbrevlåda, innovationsplattformen@vgregion.se.